

เมืองที่ยั่งยืน: ความเป็นเมืองและสิ่งแวดล้อม ในมุมมองของนานาชาติ

ประทุมทิพย์ ทองเจริญ¹ และ โชคชัย สุทธาเวศ²

¹ร.ป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) อาจารย์,

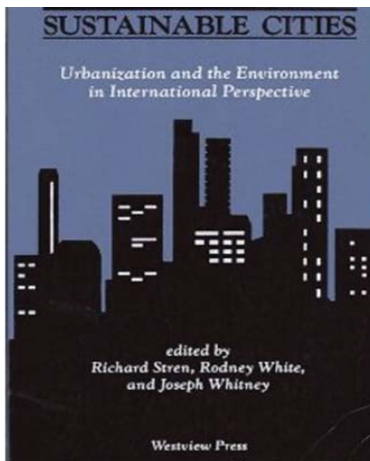
E-mail: yim.thongcharoen@gmail.com

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

²Ph.D. (Industrial Sociology) อาจารย์,

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Stren, Richard, White, Rodney and
Whitney. (1991). **Sustainable cities:
urbanization and the environment in
international Perspective.** Boulder:
Westview Press. Pp.365.

หนังสือเมืองที่ยั่งยืน: ความเป็นเมืองและสิ่งแวดล้อมในมุมมองของนานาชาติ (**Sustainable cities: urbanization and the environment in international Perspective**) กล่าวถึงความยั่งยืนของเมืองและสิ่งแวดล้อมจากมุมมองของนานาชาติ โดยเฉพะการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้เขียนและคณะได้

ศึกษารวบรวมและเรียบเรียงงานชิ้นนี้ขณะที่อยู่ที่เมือง Toronto ช่วงเดือน มิถุนายน ค.ศ.1990 (กว่า 20 ปี มาแล้ว) ซึ่งทำการศึกษาประเด็นความยั่งยืนของเมืองจากประเทศกลุ่ม OECD¹ หลายประเทศซึ่งครอบคลุมทั้งทางตอนเหนือและตอนใต้ ซึ่งพบว่าประเทศทางตอนใต้ส่วนใหญ่จะเป็นประเทศที่มีรายได้น้อยและเป็นคนยากจน ขณะที่กลุ่มประเทศทางตอนเหนือเป็นประเทศที่ร่ำรวย มีรายได้สูงกว่า

คำถามสำคัญ 2 คำถามที่ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้นำไปตอบโจทย์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ 1) อะไรคือความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ 2) เมืองสามารถสร้างบทบาทเพื่อมาตอบสนองประเด็นสิ่งแวดล้อมภายใต้หลัก “ความยั่งยืน” ได้อย่างไร ที่สำคัญการตอบโจทย์ดังกล่าวต้องอาศัยการทบทวนวรรณกรรม/ประเมินสถานการณ์ความรู้ (state of the Art) รวมถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงต้องอาศัยแนวทางการพัฒนาที่เป็นแบบแผนมากขึ้น (more uniform approach)

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย 11 บท แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทนำ และบทที่ 2 กล่าวถึงภาพรวมของเมืองต่างๆ และสิ่งแวดล้อมของเมือง จากนั้นจึงแบ่งเนื้อหาแต่ละทวีป ซึ่งส่วนที่ 2 ยุโรปและแอฟริกา ประกอบด้วย 3 บท คือ บทที่ 3-5 กล่าวถึงความยั่งยืนของเมืองในยุโรป ตะวันตก ยุโรปตะวันออก และแอฟริกา ส่วนที่ 3 ประกอบด้วย 3 บท คือ บทที่ 6-8 กล่าวถึงความยั่งยืนของเมืองในประเทศแคนาดา อเมริกา และลาตินอเมริกา สุดท้ายส่วนที่ 4 ประกอบด้วย 3 บท คือ บทที่ 9-11 กล่าวถึงความยั่งยืนของเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีนและฮ่องกง และญี่ปุ่น

สถาบันนวัตกรรมวชิราจันท์ให้นิยามการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง “การตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่มีผลกระทบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต”²

¹OECD - องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development)

²<http://www.surajet.com/catalog.php?idp=17>

เนื่องจากทุกครั้งที่มีการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันต้องมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดในการแก้ปัญหาหนึ่ง โดยการพยายามอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมหภาค คือ หากมีความจำเป็นที่จะดำเนินการให้กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่ใดที่หนึ่งก็ต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นๆ เป็นการชดเชยเพื่อให้ในแง่มหภาคของคุณภาพสิ่งแวดล้อมคงอยู่ได้ดังเดิม ที่สำคัญความยั่งยืนสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ไม่เลือกพื้นที่ว่าจะเป็นที่ทางเหนือหรือใต้ ทั้งประเทศที่พัฒนาน้อย “LDC”³ (11) และประเทศที่พัฒนาไปมาก “MDC”⁴ (11) ประเทศเหล่านี้ล้วนมีความต้องการที่จะให้เกิดความยั่งยืนทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ทรรศนะของผู้เขียนหนังสือเล่มนี้มองว่า “เมืองที่ยั่งยืน” มีนิยามที่หลากหลาย มีความคลุมเครือ (ambiguity) อยู่ในตัวและเป็นนามธรรม ต้องอาศัยจินตนาการและจุดเน้นของแต่ละเมือง ซึ่งแต่ละประเทศมีการนิยามสิ่งนี้ต่างกัน เช่น ประเด็นของสิ่งแวดล้อม ความยากจน และทรัพยากร เป็นต้น ซึ่งพบว่า ทั้งตอนเหนือและตอนใต้ของโลกต่างก็มุ่งแสวงหาความยั่งยืนให้กับเมืองท่ามกลางการพัฒนาในระบบทุนนิยม (capitalism) ที่รู้ดหน้าไปมาก จึงต้องอาศัยการทบทวนวรรณกรรม/ประเมินสถานภาพองค์ความรู้ “State of the Art” (1) ซึ่งยากที่จะบอกว่าจะต้องบริหารอย่างไร ดังนั้น การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงต้องอาศัยแนวทางการพัฒนาที่เป็นแบบแผนมากขึ้น “more uniform approach” (2) ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษาแบบที่เรียกว่า “path way” (3) ในประเด็นสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมทั้ง ดิน น้ำ และอากาศ ซึ่งเกิดวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น ความยั่งยืนในที่นี้จึงเน้นที่ประเด็น “สิ่งแวดล้อม” เป็นสำคัญ เนื่องจากทำให้เห็นในเชิงรูปธรรมได้ง่ายกว่าด้านอื่น

³LDC - Less Developed Countries

⁴MDC - More Developed Countries

ทั้งนี้ ความเป็นเมืองจะมีลักษณะเฉพาะที่มีความซับซ้อน “complex” ของปัญหาซึ่งบางครั้งยากที่จะแยกออกว่าเกิดมาจากสาเหตุใดเป็นหลัก เนื่องจากบางปัญหามีความทับซ้อนและเชื่อมโยงกัน ซึ่งปัญหาทั่วไปที่พบคือ 1) ปัญหาครัวเรือน เช่น น้ำเสีย ขยะและสิ่งปฏิกูล 2) ความยากจน ซึ่งถูกมองว่าเป็น “โรคภัย” อย่างหนึ่ง ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและสุขอนามัยของคนในเมือง อธิบายด้วย “Germ Theory” (16) 3) ขาดแคลนอาหารและทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ 4) สิ่งแวดล้อม 5) มลพิษ 6) อาชญากรรม เป็นต้น โดยเฉพาะแรงกดดัน “Pressure Point” จากเศรษฐศาสตร์การเมืองและนโยบายสิ่งแวดล้อม (2) กอรปกับที่ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้นิยาม “ความยั่งยืน” ไว้ข้างต้นว่ามีความ “คลุมเครือ” เนื่องจากเป็น “จินตนาการ” และมีความเป็น “นามธรรม” รวมถึงบริบท “การเปลี่ยนแปลง” อื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้การไปสู่เป้าหมายปลายทาง (ends) ที่แท้จริงยากลำบาก

จากการทบทวนหนังสือเล่มนี้ทั้ง 4 ส่วน ผู้วิพากษ์พบว่าปัญหาเมืองมาจาก 3 สาเหตุหลักๆ คือ 1) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของทุนนิยม 2) ขาดการควบคุม การวางแผนพัฒนาเมือง และการวางผังเมืองอย่างเป็นระบบ 3) จำนวนประชากรที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ จนเบียดบังทรัพยากรและการใช้อย่างไม่ยั้งคิด ทั้งนี้ เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของเมือง ได้แก่ การปฏิวัติอุตสาหกรรม สงครามโลก การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ภาวะโลกร้อน (Global Warming) การขาดแคลนและการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาภัยธรรมชาติ ตลอดจนการเปิดเสรีการค้าและการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ฝังรากลึกไปยังกลุ่มประเทศต่างๆ เป็นต้น

ที่สำคัญคนทุกคนทั้งในเมืองและในสังคม คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ได้แก่ กลุ่มคนในชุมชน NGOs รัฐบาล และผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพราะการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนไม่สามารถทำได้เพียงคนๆ เดียว หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ต้องอาศัยความร่วมมือและตั้งใจจริงจากทุกฝ่าย ซึ่งนอกจากจะทำให้เมือง

พัฒนาอย่างยั่งยืนแล้ว ยังเป็นการช่วยเหลือโลกให้มีชีวิตรอดต่อไปได้ หรือ “cooperation for global survival” (5) นอกจากนี้ ยังมีองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สหประชาชาติ (UN) UNICEF⁵ UNCHS⁶ และ WCED⁷ เป็นต้น (5-7)

สำหรับปัจจัยที่เอื้อต่อการเป็นเมืองที่ยั่งยืน หนังสือเล่มนี้นำเสนอว่า ความต้องการด้านเศรษฐกิจและความเจริญของชุมชน คือ สิ่งที่สำคัญใหญ่ ต้องการให้เกิดขึ้นแต่ความเจริญมักมาควบคู่กับการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเสมอ ดังนั้น ปรากฏการณ์เช่นนี้ เรียกว่า “Oxymoron” หรือ ปฏิพจน์ (4) เป็นลักษณะที่มีความขัดแย้งในตัวเอง เช่น การคมนาคมขนส่งที่สะดวกก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนพลังงานและปัญหามลพิษตามมา

ภาพรวมจุดเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศและของแต่ละทวีป ได้แก่ การศึกษาของ Nigel Richardson ซึ่งพบว่า ประเทศแคนาดาเน้นที่ องค์ประกอบของเมือง “urban elements” ซึ่งเกี่ยวกับการวางแผนทาง กายภาพและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (141-167) ส่วน Willem van Vliet เสนอว่า ปัญหาเศรษฐกิจที่สะสมมายาวนานนอกจากจะกระทบต่อด้าน สังคมแล้ว ยังส่งผลให้การดำเนินการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสหรัฐอเมริกาไม่ ประสบผลสำเร็จ (169-203) ขณะที่ลาตินอเมริกาเน้นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน เกี่ยวข้องกับ “ความยากจน” โดยการสร้างความเป็นธรรมในสังคมเพื่อลด ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน (205-227) ส่วนทางด้านเมืองในยุโรป ตะวันตก ศึกษาโดย Tjeerd Deelstra เน้นที่ความเป็น “ท้องถิ่น” โดยเฉพาะ การใช้เครื่องยนต์และอำนาจของการเชื่อมโยงกับนานาชาติภายใต้บริบท ความเป็นท้องถิ่น ตลอดจนสุขอนามัยของทั้ง “บุคคล” และ “สังคม” (61-82) ขณะที่ Juraj Silvan ได้กล่าวถึงประเด็นความยั่งยืนของยุโรปตะวันออกว่า มีจุดเน้นที่ “การตั้งถิ่นฐานของผู้คน” ซึ่งอิทธิพลทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

⁵UNICEF - The United Nations Children's Fund กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติซึ่ง ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่เด็ก

⁶UNCHS - The United Nations Centre for Human Settlements (Habitat)

⁷WCED- the World Commission on Environment and Development

มีผลต่อความยั่งยืนในพื้นที่ดังกล่าวอย่างมาก ทั้งการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทต่างๆ รวมถึงกิจกรรมเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นตามมา เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (83-103)

สำหรับเอเชีย อาทิ จีนและฮ่องกง (บทที่ 10) พบว่า ปัญหาสำคัญ คือ “การเติบโตของประชากร” เนื่องจากจีนเป็นประเทศที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในโลก จึงส่งผลให้ทรัพยากรที่จะใช้ในการอุปโภคและบริโภค รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไม่เพียงพอกับความต้องการซึ่งกระทบต่อการใช้ทรัพยากรภายในประเทศและการใช้ทรัพยากรของโลก ที่สำคัญประชากรจำนวนมากมหาศาลยังส่งผลต่อการเกิดสิ่งปฏิภูล (ขยะ/น้ำเสีย) จำนวนมากตามมาด้วย ดังนั้น ความยั่งยืนในประเทศนี้จึงต้องเริ่มต้นจากการมองถึงประเด็นการควบคุมจำนวนประชากรเป็นสำคัญ (232) ส่วนทางด้านญี่ปุ่น (บทที่ 11) Kitabatake ได้ยกตัวอย่างปัญหาสำคัญของประเทศนี้ไว้ 2 ประการ คือ 1) มลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมเคมี 2) เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการจัดการน้ำ โดยเฉพาะประเด็นหลัง เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นเกาะแก่งจำนวนมาก จึงต้องให้ความสำคัญกับระบบบริหารจัดการน้ำเป็นพิเศษ (232) เช่นเดียวกับหลายประเทศในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ (บทที่ 9) อาทิ มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และบรูไน ที่ต้องเผชิญกับปัญหาขาดแคลนน้ำที่จะนำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคเช่นกัน ส่งผลให้บางประเทศ อาทิ สิงคโปร์จำเป็นต้องซื้อน้ำ (จืด) จากมาเลเซีย แต่ปัจจุบันประเทศเหล่านี้ได้พัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำ รุดหน้าไปมาก โดยเฉพาะประเทศสิงคโปร์ กระทั่งสามารถนำน้ำทะเล (น้ำเค็ม) มาผ่านกระบวนการแปรสภาพเป็นน้ำจืดได้ในที่สุด นี่ก็คืออีกหนึ่งตัวอย่างของการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้พลเมืองของประเทศนั้นๆ อยู่รอด (survival) ท่ามกลางข้อจำกัดทางด้านภูมิศาสตร์ของประเทศตน

ในส่วนท้ายของหนังสือเล่มนี้ (229) ยังระบุถึงสัดส่วนของการกักมลพิษ และการใช้ทรัพยากรของโลกกับการจ่ายเงินสมทบสำหรับบริหารจัดการ

เรื่องนี้ในอัตราส่วนที่สวนทางกัน กล่าวคือ กลุ่มประเทศโลกที่สาม (Third World) หรือ ประเทศด้อยพัฒนา (Underdevelopment Country) อาทิ กลุ่มประเทศแอฟริกา รวมถึงประเทศในกลุ่มเอเชียซึ่งส่วนใหญ่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (Developing Country) ประเทศเหล่านี้มีส่วนทำให้เกิดมลพิษและใช้ทรัพยากรของโลกจำนวนมาก แต่กลับจ่ายเงินส่วนกลางเพื่อสมทบสำหรับบริหารจัดการเรื่องนี้ในอัตราส่วนที่ค่อนข้างน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ดังปรากฏในรายงานของธนาคารโลก (World Bank) เมื่อ ค.ศ.1990 ขณะที่กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Country) อย่างสหรัฐอเมริกาและยุโรปซึ่งมีส่วนก่อให้เกิดมลพิษและใช้ทรัพยากรของโลกน้อยกว่า 2 กลุ่มแรก กลับต้องจ่ายเงินสมทบในส่วนนี้ในอัตราส่วนที่มากกว่า (229) ประเด็นนี้ในทรรศนะของผู้วิพากษ์มองว่าเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม (equity and legitimacy) จึงควรนำหลักการของการจัดเก็บภาษีอัตราก้าวหน้ามาประยุกต์ใช้ได้แก่ “Pay-As-You-Use: PAYU” “Pay-As-You-Earn: PAYE” และ “Pay-As-You-Grow: PAYG” กล่าวคือ ผู้ใดก็ตามที่มีการใช้ทรัพยากรมาก, ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกมาก ตลอดจนมีการเติบโต (ทางเศรษฐกิจ) มากกว่าคนอื่น ก็ควรมีส่วนรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่อาจกระทบต่อคนอื่น ๆ (ส่วนกลาง) ในอัตราส่วนที่มากขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้ White and Whitney ยังได้วิเคราะห์เพิ่มเติมว่าแม้จะมีการเน้นที่การวางแผนอย่างบูรณาการ แต่กลับพบว่าแต่ละประเทศยังขาดการเชื่อมโยงถึงกันของกลุ่มทางสังคม “Social Group” อย่างหลากหลาย (4) รวมถึงชี้ว่ามีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องโดยให้การสนับสนุนทั้งระดับปัจเจกและระดับสถาบัน ดังนั้น กลุ่มทางสังคมจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงประเด็นของ “เพศ” โดยเฉพาะผู้หญิง “women” ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงสั้น ๆ ของเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ด้วย ซึ่งศึกษาโดย Pamela Sayne จากสถาบัน the Woman and Shelter Network of the Habitat Institutional Coalition ซึ่งเขาพบว่าประเด็นของเพศแทบจะไม่ส่งผลอะไรมากนักต่อการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (5)

ทั้งนี้ ทางเลือกของการพัฒนาความยั่งยืนของเมืองอยู่ภายใต้สมมติฐานของ Kadmiel Wekwete ซึ่งเน้นที่ความสำคัญของ “ระบบ” ที่มีประสิทธิภาพของ “การวางแผนเมือง” และ “การจัดการทรัพยากร” ที่ขาดแคลน เช่น ดินแดน น้ำ และพลังงาน ต่อจำนวนประชากร นอกจากนี้ การวิเคราะห์บริบทเหล่านี้ยังมองในประเด็นความเป็นสังคมศาสตร์มากกว่าในเชิงปรัชญา หรือความเป็นมนุษย์ โดยเน้นที่คุณค่า “value” ทางสังคมศาสตร์เป็นสำคัญ (5) สุดท้าย ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้สรุปว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนทางตอนใต้ไม่ได้เน้นเพียงแค่ประเด็น “สิ่งแวดล้อม” หรือ “Green City” (8) เหมือนกับทางตอนเหนือเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประเด็น “ทรัพยากร” ด้วย เนื่องจากทางตอนใต้อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติมหาศาล แต่สิ่งนี้อาจมีวันหมดสิ้นไปได้หากนำมาใช้โดยขาดการวางแผนและขาดจิตสำนึกอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ มีหลายประการ อาทิ การนำเสนอเนื้อหาที่ครอบคลุมทวีปต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงการนำกรณีศึกษาจากประเทศที่มีความโดดเด่นจากทวีปต่างๆ มาเสนอ รวม 9 ประเทศ กอปรกับลีลาการเขียนที่อ่านเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน ใช้ถ้อยคำสละสลวยและมีความหลากหลายของแนวคิด ตลอดจนทักษะที่ผู้เขียนแต่ละคนบรรจงสอดแทรกลงไปในงานของพวกเขา เหล่านี้ล้วนมีส่วนเติมเต็มให้บริบท “ความยั่งยืน” ของทั้ง 4 ส่วนที่นำเสนอมีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นับว่าเป็นความพยายามและความตั้งใจจริงของผู้เขียนและคณะที่สามารถทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกกว่าจะเป็นไปในทิศทางใด แม้ว่าเนื้อหาที่นำเสนอในหนังสือเล่มนี้จะอยู่ในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้วกว่า 20 ปี แต่ประเด็นความยั่งยืนยังคงได้รับความสนใจตราบจนปัจจุบัน ซึ่งนับวันจะยังมีผู้คนตระหนักและให้ความสำคัญกับสิ่งนี้มากขึ้น

ส่งท้ายโดยผู้วิพากษ์

ประเด็นความยั่งยืน (sustainability) กลายเป็นประเด็นสำคัญที่นานาประเทศให้ความสำคัญตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะ

การพัฒนาที่ควบคู่ไปกับความยั่งยืน ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อทุกประเทศ ทั้งประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว ล้วนมีโอกาสก่อให้เกิด ปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาการขยายตัวของเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากการ พัฒนานั้นเอง ที่ผ่านมามีพบว่าส่วนใหญ่เมื่อเมืองมีการพัฒนาก็จะนำมาซึ่ง ความสูญเสียทางสิ่งแวดล้อมตามมา เช่น ความแออัดของผู้คน ปัญหามลพิษ สภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน การจราจรติดขัด พื้นที่ส่วนใหญ่เต็มไปด้วยป่า คอกรีดแทนที่ผืนป่าธรรมชาติ ส่งผลให้ผู้คนในเขตเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีและจะต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านี้ซ้ำซากจนยากที่จะแก้ไขและเยียวยา

ด้วยเหตุนี้ จึงมีคำถามว่าทำอย่างไรให้การพัฒนาสามารถเดินควบคู่ไปกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งเนื้อหาในเล่มนี้แนะนำว่า “การจัดระบบที่ดี” รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางการเมือง (the political environment) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะต้องมีความเชื่อมโยงหรือปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งนอกจากจะจัดให้มีการบริการที่ดีและเอื้อต่อการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะภาครัฐจึงควรมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มทางสังคมให้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและตรวจสอบการดำเนินการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิพากษ์มองว่าแม้ความยั่งยืนของเมืองจะทำได้ยากลำบาก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะทำไม่ได้ และแม้หลายคนจะมองว่าโลกนี้ไม่มีอะไรที่จริงยั่งยืน แต่ในทรรศนะของผู้วิพากษ์กลับมองว่า “ความยั่งยืน” คือ การทำเพื่ออนาคตไม่ว่าคนในปัจจุบันจะได้อะไรประโยชน์จากสิ่งนี้หรือไม่ก็ตาม แต่อย่างน้อยก็เกิดประโยชน์กับคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะการสร้างระบบที่ดี สุดท้ายมันจะขับเคลื่อนด้วยตัวของมันเองไม่ว่าจะผ่านไปแล้วก็รุ่งก็ตาม

สุดท้าย จากการได้ศึกษาข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้ในภาพรวม ผู้เขียนบทความได้วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนไว้ 4 แนวทางซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อให้เกิดความเป็นเมืองที่

ยั่งยืน ดังนี้

1) สร้างความตระหนักถึงความเป็นมิตรกับธรรมชาติ “Ecological Awareness” (5) เช่น การที่ญี่ปุ่นผลิตขวดน้ำที่ใช้พลาสติกน้อยลง ตี๋มเสร็จก็บีบขวดแล้วบีบอัดให้มีปริมาตรเล็กที่สุด ซึ่งขณะนี้ในประเทศไทยก็ได้นำวิธีการผลิตบรรจุภัณฑ์ลักษณะนี้มาใช้แล้ว เช่น น้ำดื่มน้ำทิพย์ ของบริษัท โคคา โคล่า เป็นต้น ลักษณะนี้ถือว่าการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม “Environmental Responsibility” (5)

2) วางแผนและจัดการปัญหาเมืองอย่างเป็นระบบ “System” โดยความร่วมมือของคนในเมืองนั้นๆ เช่น การวางผังเมืองที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของแต่ละพื้นที่

3) กำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อบังคับใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติมากขึ้น ที่ผ่านมากฎหมายของแต่ละประเทศมีความต่างกัน บางประเทศเอื้อต่อการลงทุนในระบบทุนนิยมโดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่ตามมา ดังนั้น มาตรการทางกฎหมายจะช่วยในเบื้องต้นให้ดำเนินการตามมาตรฐานที่ตั้งไว้

4) ควบคุมจำนวนประชากรให้มีปริมาณที่เหมาะสม เช่น ประเทศพัฒนาแล้วบางประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย อเมริกา และอังกฤษ มีแนวคิด “Safety Valve” (11 และ 17) คือ เหมือนการควบคุมวาล์วน้ำ ซึ่งก็คือการแก้ไขที่ต้นเหตุ เพื่อกระตุ้นเตือนให้ตระหนักถึงปัญหาของเมืองต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งพบวาก่อนศตวรรษที่ 20 ผู้คนไม่ได้สนใจประเด็นของการควบคุมจำนวนประชากรเท่าใดนัก เพิ่งจะมาให้มีความสำคัญช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา โดยเฉพาะประเทศที่ควรตระหนักเรื่องนี้อย่างมาก ได้แก่ จีน อินเดีย สหรัฐอเมริกา และอีกหลายประเทศที่มีสถิติจำนวนประชากรติดอันดับต้นๆ ของโลก เพื่อให้เกิดความสมดุล “Equilibrium” ระหว่าง “ทรัพยากร” และ “ประชากร”